

transform!
europe

www.transform-network.net

ePaper

iulie 2019

Hartmut Elsenhans

**Stânga poate ajunge la soluții realiste
printr-o integrare europeană
la un nivel mai profund**

Stânga poate ajunge la soluții realiste printr-o integrare europeană la un nivel mai profund

CUPRINS

Prefața de Roland Kulke	3
Cuvinte introductive	4
1. Necesitatea de a opera în zone economice mari, dacă puterea de stat urmează să fie folosită pentru echilibrarea piețelor	5
2. Trecerea de la rolul negativ la rolul afirmativ al statului în reglementare	6
3. Baza profiturilor este creșterea veniturilor în masă	8
4. Competitivitatea la nivel internațional nu depinde de salariile reale mici	10
5. Politicile pentru reforma socială necesită alianțe puternice, inclusiv cu liberalii	11
6. Utilizarea capitalismului, și nu deplângerea efectelor sale	12
7. Bibliografie	14

Hartmut Elsenhans s-a născut în 1941. Și-a susținut doctoratul în 1973 la Frei Universität din Berlin, unde și-a susținut și teza de habilitare în același an. Din 1993, a fost profesor de științe politice la Leipzig. Din 2007 este profesor emerit. A deținut funcții la diferite universități: între 1983-1993 la Konstanz, 1976-1983 la Marburg, 1964-1975 în Fr./M, 1970-1974 în Berlin. A fost visiting professor la JNU din Delhi în 1990 și în 2002, în Salzburg în 1987, în Dakar în 1986, în Montreal în 1978, și, în sfârșit, în Islamabad în 2014. Elsenhans a făcut cercetări de teren în multe țări, precum Algeria, Bangladesh, Franța, India, Mali și Senegal. Principalele sale publicații privesc Algeria, teoria sistemului mondial, istoria capitalismului, economia dezvoltării, statul și administrația din societățile în curs de dezvoltare, relațiile Nord-Sud, și, în ultima vreme, despre mișcările cultural-identitare.

Prefața de Roland Kulke

Cu acest text, transformeurope prezintă un articol de reflecție al profesorului Hartmut Elsenhans privind politica monetară și economică a UE.

Obiectivul nostru este să promovăm discursul politic și strategic privind integrarea europeană la un nivel intelectual și în acest scop, am dori să evidențiem contribuțiile din zona cât mai cuprinzătoare a stângii și din spectrul progresist, chiar dacă aceste zone nu reprezintă mereu opiniile noastre. Cu toate acestea, credem că intervenția lui Hartmut Elsenhans este atât remarcabilă, cât și demnă de luat în considerare.

Elsenhans pune o întrebare fundamentală legată de modul în care modelăm și asigurăm condiții de viață mai bune pentru cetățenii europeni, făcând totodată o pledoarie fără echivoc pentru o integrare europeană la un nivel mai profund. Adoptând o viziune economică orientată către sindicate, care combină analiza economică keynesiană cu o analiză de clasă marxistă, el critică atât poziția neoliberală a partidelor conservatoare, cât și, în egală măsură, social-democrația „a celei de-a treia căi” (Third Way) à la Blair și Schröder.

Dacă argumentul conform căruia capitalismul sau nu este cea mai bună opțiune pentru ca lucrătorii să poată să-și pro-

tejeze drepturile și propria lor parte din valorificarea muncii lor este sau nu unul valid, rămâne la aprecierea cititorului. Cu toate acestea, un lucru este clar: au trecut mai bine de zece ani de când devastatoarea criză financiară mondială din 2008 a izbucnit în UE.

După multe alegeri, guverne și comisii europene, UE încă nu a reușit să-și facă economia rezistentă la turbulențe. Instituțiile economice și sociale sunt încă extrem de vulnerabile în fața următoarei crize financiare, în timp ce impactul social dăunător al ultimei crize rămâne încă nerezolvat.

Structura complet nepotrivită a eurozonei este în continuare o realitate cu care trebuie să ne confruntăm. Cum să fie abordată lipsa structurală de cerere și șomajul în masă rezultat din interiorul UE sunt lucruri de o importanță majoră pentru orice politică de stânga viabilă. Scopul acestui text este de a oferi răspunsuri, care să abordeze ce instituții sociale, economice și politice ar trebui utilizate de stânga și ce alianțe politice și social-transnaționale ar trebui ea să-și creeze pentru a-și atinge obiectivul – acela al unei Europe sociale.

Introducere

Procesul de integrare europeană se află la o răscruce de drumuri. Fie forțele politice din Europa reușesc să aprofundeze integrarea, fie vor fi forțate să accepte re-naționalizarea, așa cum sugerează extrema dreaptă. Fără instituții eficiente la nivelul Uniunii, bazate pe majorități democratice pentru a legitima autoritatea UE, Uniunea Europeană devine din ce în ce mai neputincioasă în a pune în aplicare deciziile necesare pentru gestionarea economiei Uniunii Europene în interesul majorității cetățenilor. În timp ce re-naționalizarea poate apărea ca o soluție pentru a oferi mai multă legitimitate, statele naționale europene nu sunt doar puternic legate unele de altele, dar multe sunt prea mici pentru a rezista presiunii globalizării fără o identitate unificatoare a Uniunii Europene și fără o serie de instituții europene corespunzătoare. Promisiunile populiste de re-naționalizare și rezistență internă la strategiile din ce în ce mai necontrolate ale marilor afaceri sunt sortite eșecului. Deși un număr select de țări mai mici se bucură de posibilități dinamice de creștere datorită apropierea lor de spații economice mai mari – cum ar fi sectorul financiar din Elveția și din Singapore, sectorul petrolier din Norvegia, poziția geostrategică a Islandei și a statului Singapore, ori accesul Estoniei sau a Irlandei la marea piață a Uniunii Europene –, astfel de posibilități nu vor fi disponibile pentru statele membre mai mari ale Uniunii Europene dacă toate încearcă să se dezvolte pe baza unor astfel de poziții de nișă.¹

Articolul de față pornește de la economia keynesiană. Creșterea capitalistă depinde de piețele în expansiune care, la rândul lor, depind de creșterea piețelor interne și de competitivitatea continuă pe piețele mondiale. Influența economică, așa cum este exercitată de acțiunea colectivă și de stat în interesul muncii ar avea ca scop atingerea unor niveluri ridicate de ocupare a locurilor de muncă² pe baza cererii, în principal prin stimularea pieței interne și crearea unui mediu intern propriu propice inovării tehnologice. Ambele obiective pot fi atinse mai ușor pe piețe mai mari în loc de spații străine concurente.

Creșterea capitalistă nu depinde în primul rând de acumularea de capital deoarece raportul capital-produție nu crește în timpul procesului de creștere (recent D'Adda și Scorcu 2003). Capitalismul nu este adâncirea capitalului atunci când raportează stocul de capital la valoarea producției și veniturile muncii. Insistența neoclastică și din marxismul tradițional asupra necesității

acumulării de capital poate duce doar la o economie bazată pe rente sau, în cele din urmă, la un sfârșit al creșterii, așa cum argumentează Rosa Luxemburg.

Keynesienii care îl urmează pe Kalecki nu susțin că salariile mari declanșează automat profitul. Aceștia susțin că profiturile depind de cheltuielile de investiții nete, iar cheltuielile de investiții nete depind de creșterea cererii. Fără creșterea cererii, doar investițiile de raționalizare sunt eficiente din punct de vedere economic, ceea ce reduce consumul total. Chiar și profiturile mai mari trebuie consumate de proprietari (ceea ce necesită relaxarea competiției) deoarece aceste profituri pot fi utilizate doar temporar pentru crearea de noi capacități de producție prin cheltuieli cu tehnologie și echipament. Intervenția statului în interesul maselor necesită mari spații economice. Uniunea Europeană a reușit să creeze un astfel de spațiu prin intermediul așa-numitei „integrări”, adică eliminarea regulilor stabilite de statele naționale. Pentru a se depăși tendința pro-business a integrării negative, reglementarea la nivelul Uniunii Europene trebuie intensificată. Acest lucru necesită mari alianțe politice la nivelul Uniunii Europene, în tradiția stângii europene. Însă aceste alianțe nu vor avea succes dacă nu se vor conecta la centrul politic. Abordarea keynesiană facilitează astfel de alianțe întrucât keynesienii nu pun în discuție eficiența microeconomică a reglementării pieței. Cu toate acestea, strategiile de afaceri eficiente din punct de vedere microeconomic nu duc neapărat la niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă, la o distribuție echitabilă a veniturilor și la o implicare timpurie în inovare.

Statul este locul pentru impunerea intereselor unui număr mare de muncitori din diferite medii sociale prin crearea cadrului prin care pot fi promovate niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă și niveluri ridicate de inovație.

Afacerile nu solicită creșterea veniturilor în masă, dar capitalismul se bazează pe creșterea veniturilor în masă. Apărarea intereselor celor mulți, atunci, nu necesită respingerea totală a capitalismului; mai degrabă, solicită încorporarea sa în structuri generale pentru ca interesul social general să-l salveze din calea dominației capitaliste nelimitate. Uniunea Europeană este un spațiu în care poate fi organizată apărarea acestui interes social general.

1. Necesitatea unor zone economice mari, dacă puterea de stat urmează să fie folosită pentru corectarea pieței

Pentru cei mai mulți oameni, statul din care fac parte și organizațiile colective au două sarcini de bază de îndeplinit: o cerere efectivă suficientă pentru *niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă* și stimulente suficiente pentru inovație ca să se poată asigura viitoarea competitivitate în ramurile de producție cu venituri mari. Cererea insuficientă din zona sectorului privat poate fi compensată de cererea finanțată de guvern sub formă de investiții finanțate de stat sau redistribuire pe baza sprijinului statului pentru venituri de masă (salarii) impuse colectiv. Noi industrii pot fi lansate dacă costul dezvoltării de produse și tehnologii noi pot fi distribuite în cantități mari din noile produse care urmează să fie vândute. O țară care ocupă primul loc în ceea ce privește noile tehnologii și produse rămâne competitivă chiar și la prețurile ridicate din faza inițială. Scăderea ulterioară a costurilor și disponibilitatea asociată de a se angaja în noi produse și tehnologii crește odată cu mărimea piețelor disponibile așteptate. În consecință, piețele mari promovează inovația tehnică, așa cum arată competiția dintre Statele Unite și Germania de la sfârșitul secolului al XIX-lea (Schlesinger 1925). Fiind primul, deci important conform teoriei strategice a comerțului³, devine ceva mai ușor atunci când există o piață pregătită.

O țară care a rămas în urmă din punct de vedere tehnologic va avea de înfruntat de la bun început concurența producătorilor cu costuri mai mici. Operând pe o piață măcar parțial protejată, suficient de mare, aceasta ar permite distribuția costurilor mai mari ale acestei faze inițiale unui număr mai mare de produse comercializate local. Prima abordare teoretică pentru utilizarea unei piețe interne protejate pentru a deveni competitivă la nivel internațional a fost teoria imperialismului a lui

Rudolf Hilferding (1968: 423f) cu mai bine de 100 de ani în urmă. Deoarece era colonială aparține trecutului, piața trebuie să fie compusă din unități politice egale. Din 1945, Uniunea Europeană și înaintașii săi îndeplinesc o astfel de funcție.

Fondatorii Uniunii Europene au fost conștienți de faptul că, pentru a ajunge din urmă din punct de vedere tehnologic puterea industrială de atunci, Statele Unite, piețele lor trebuiau reunite.⁴ Acest lucru este ilustrat de conflictul timpuriu dintre Franța și Germania privind transparența Pieței Comune (Common Market). Franța a respins ideea deschiderii directe a Europei la piața mondială, susținută atunci de ministrul german al economiei Erhardt și de complexul industrial german (Milward 1992: 174-198) și a optat, în schimb, pentru o piață comună mai protejată.

Un stat care intervine implică stimulente stabilite de stat. Aceasta include o varietate de domenii de contracarare a urmării celor mai imediate interese ale afacerilor: politica industrială a unui stat reglementator, de exemplu, ar avea ca scop reducerea profitului unor întreprinderi în beneficiul altor întreprinderi în specializări mai dorite. Acest tip de limite la interesele capitaliste poate fi impus mai ușor în condiții de concurență mai egale.

Mai mult, distribuția venitului național în favoarea creșterii consumului de masă pentru susținerea creșterii nu este realizată de mediul de afaceri: atunci când este abandonată presupunerea că afacerile vor investi resursele financiare disponibile indiferent de dezvoltarea cererii de masă, șomajul va apărea din cauza puterii reduse de cumpărare. Cu toate ace-

1 Finalizând discuția asupra creșterii bazate pe salarii sau pe profit, Onaran (2016:64) arată că, deși țările cresc pe bază de salarii, adică în funcție de piețele lor interne, țările mai mici pot cerși către vecinii lor crescând „pe bază de profit”, adică prin cheltuirea excedentului economic. Pentru două țări Pentru două țări cotate în mod normal pentru viabilitatea țărilor mici, acest surplus economic este alimentat într-o măsură semnificativă de chirii, în cazul Norvegiei sub forma chiriei de petrol, iar în cazul Elveției de veniturile monopoliste care se acumulează în sectorul financiar.

2 Practic ocuparea completă a forței de muncă, deoarece există întotdeauna o anumită angajare fricțională

3 Cea mai nuanțată discuție este prezentată de Krugman 1983: 131.

4 Pentru primii ani, argumentul este bine documentat de Scitovsky 1958: 19pp., Balassa 1962; esp. 109, citându-l aprobator pe Rostas 1948: 58p, care a explicat productivitatea mult mai scăzută din Europa de Vest în raport cu SUA prin mărimea pieței. Pentru anii 1980, vezi Struwe 1991: 37 pp. și Cecchini et al. 1992.

tea, atunci când venitul local crește, afacerile tind să meargă în locuri unde forța de muncă este ieftină. Locurile mai ieftine vor fi forțate, în cele din urmă, să își crească costurile cu forța de muncă datorită ocupării depline a forței de muncă fie prin creșteri salariale nominale, fie prin creșterea ratelor de schimb, nu înainte de atingerea unor niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă. Până atunci, însă, afacerile vor exporta șomajul către economiile cu costuri mai mari ale forței de muncă. Integrarea economică ar putea rezolva astfel de probleme prin acordul asupra creșterilor salariale concertate – anume, cu condiția ca puterea statului în zona integrării să fie sub influența politică a muncii.

Principalul mecanism de disciplinare a capitalului, care încearcă să elimine diferitele munci regionale producând acolo unde munca este mai ieftină și vânzând acolo unde salariile sunt ridicate înseamnă necesitatea accesului acestui capital pe piețele cu putere de cumpărare. Cu cât piața este mai mare, cu atât este mai interesantă pentru afaceri și cu atât mai ușor afacerilor le pot fi impuse restricții.

2. Trecerea de la integrarea negativă la afirmarea pozitivă a statului care reglementează

Mișcarea muncitorească și diferitele forțe de stânga au partea lor de responsabilitatea în Uniunea Europeană și în guvernele sale membre, favorizând facilitarea în locul statului reglementator. Tendințele naționale către reduceri salariale și reducerea statului bunăstării au fost în mare măsură susținute de instituțiile Uniunii Europene și de aliații acestora din societățile membre, în special de actorii cu interes comercial și de ideologii lor neoliberale. Mișcarea muncitorească și forțele de stânga nu au reușit să lupte pentru crearea de instituții politice la nivelul Uniunii prin care să-și exercite puterea politică colectivă pentru impunerea de reglementări statului bunăstării și a salariilor minime la nivelul Uniunii Europene.

Acest aspect al globalizării nu este cauzat de globalizarea în sine, ci de instrumentalizarea globalizării de către sectorul de afaceri și, prin urmare, ar fi putut fi evitat prin politici adecvate. Deși nu există posibilități instituționale disponibile pentru stânga și mișcarea muncitorească pentru a-și impune în mod colectiv interesele la nivel global, ele există la nivelul Uniunii.

Din punctul de vedere al costurilor și al veniturilor, piețele mari sunt necesare pentru apărarea interesului populației generale. Alegerea nu este cea între piețele naționale mai mici și protejate și piața la nivelul Uniunii Europene, ci între deschiderea către piața mondială fără posibilitatea intervenției statului sau o piață largă la nivelul Uniunii în care puterea politică a Uniunii poate interveni în economie.

Orice putere europeană, inclusiv Germania, este prea slabă pentru a constitui o zonă potențial protejată în care statul să poată corecta piața. Cei care solicită mai multă intervenție a statului pentru a incorpora piața trebuie să opteze pentru unități mai mari decât statul etnic tradițional „național” din Europa. Statul, în prezent lipsit de o definiție etnică (așa cum mai păstrează unele dintre noile mari puteri precum India și China), trebuie să se bazeze pe nivelul Uniunii Europene.

Cu toate acestea, în loc să instrumenteze structura instituțională a Uniunii pentru a lucra pentru o Uniune Europeană diferită, mai favorabilă muncii, mișcarea muncitorească a folosit aproape exclusiv posibilitățile de politică națională deja existente, în ciuda propriilor sale tradiții cosmopolite și a atribuit slăbirea acestor tradiții integrării europene, pe care a considerat-o principalul vehicul al globalizării.

Există două motive pentru absența mișcării muncitorești și a instrumentelor sale la nivelul Uniunii Europene: structura implicită a problemelor care necesită o soluție la nivelul Uniunii și caracteristicile resurselor pe care mișcarea muncitorească și stânga își pot baza puterea.

În toate țările europene, reglementarea de stat a constat în crearea unor soluții determinate accidental pentru probleme în mare parte identice. Sistemele de protecție socială din toată țările europene importante sunt foarte diferite, în ciuda îndeplinirii unor scopuri similare. De exemplu, armonizarea in-

stituțională a fost o provocare majoră în timpul procesului de unificare germană, în ciuda unui patrimoniu comun din acest domeniu politic (Lehmbruch 1990: 481ff).

Problema mării varietăți de reglementări naționale, create arbitrar în diferite țări europene – fiecare caracterizată de propriul context istoric și condiționată de particularitățile compromisurilor din lupta națională de clasă din care au apărut –, a fost rezolvată de Uniunea Europeană prin simpla răzuire completă a lor fără a le înlocui cu norme și cu reglementări europene. Aceasta s-a numit integrare negativă (Scharpf 2002: 645). Posibilitatea armonizării normelor prin integrarea negativă, adică prin simpla abolire a acestora, a fost una dintre sursele puterii neoliberalilor și probabil rezultatul inevitabil al rivalităților naționale cu privire la valorificarea unor istorii specifice. Birocrații tind să-și obțină importanța relativă din capacitatea de a-și apăra moștenirea istorică.

La nivelul Uniunii Europene, mișcarea muncitorească și stânga nu au reușit să se unească în căutarea soluțiilor inovatoare, de interes public, în lupta pentru armonizarea normelor. Mai mult, nu s-au făcut încercări serioase de cooperare la nivelul Uniunii și de implementare prin eforturi a unui Parlament european concentrat în jurul muncii.

În climatul crizei actuale a procesului de integrare europeană, cererea de standarde europene de muncă, salarii minime europene, reprezentare a muncii și structuri de protecție socială ar fi cel mai eficient mod de a păstra drepturile salariaților. Un bloc european de stânga mai puternic ar putea fi garanția pentru standarde sociale mai înalte, cel puțin în măsura în care nivelurile inegale de dezvoltare din cadrul Uniunii o permit.

Există, totuși, impedimente în formarea unui astfel de bloc de contrapondere împotriva marilor afaceri, bloc ce constă din mișcarea muncitorească și stânga. Aceste impedimente au la bază resursele pe care munca își poate construi activitatea politică, spre deosebire de cele ale capitaliștilor.

Regulile comportamentului capitalist sunt practic aculturale. Maximizarea profitului este obiectivul micro-economic al fiecărui antreprenor capitalist. Diferențele în atingerea acestui obiectiv nu sunt cauzate cu adevărat de caracteristicile națio-

nale ale companiilor, ci de diferențele naționale în relația capital-muncă cu care trebuie să se ocupe.

Puterea mișcărilor muncitorești se fundamentează pe organizare și pe un sentiment de solidaritate bazat pe o devotament comun față de interesul public general și posibilitățile de complementare a acestuia. Modelele organizatorice și convingerile specifice sunt rezultatul proceselor istorice care au condus la rezultate diferite în diferitele state ale Uniunii Europene. Prin urmare, mișcarea muncitorească are mai multe dificultăți decât actorii capitaliști în adaptarea structurilor sale și desfășurarea resurselor împotriva provocărilor globalizării. Sarcina stângii este, atunci, de a deschide un proces de convergență și de a stabili prioritățile în lupta sa împotriva marilor afaceri. Unirea forțelor europene de stânga necesită dezvoltarea unei analize comune a capitalismului și a posibilităților de apărare a intereselor sociale.

Adoptarea practică a principalelor concluzii a gândirii neoliberale de către organizațiile muncii din Europa Centrală și o respingere totală a capitalismului de către unele forțe ale stângii din sudul Europei sunt atât rezultatul sterilității ideologice a mișcărilor muncitorești, cât și a celor de stânga de la Revoluția din Octombrie încoace. Pe de-o parte, stânga comunistă a subestimat total dinamica de creștere a capitalismului, după cum s-a demonstrat după șocul politic al celui de-al doilea război mondial, precum și necesitatea ca marile afaceri să ajungă la o înțelegere, forțele muncitorești, garantând venituri mai mari pentru toți și mai multă protecție socială. Pe de altă parte, stânga social-democrată nu a înțeles necesitatea contracarării tendințelor capitalului de a distruge capitalismul prin blocarea consumului (de masă) pentru apărarea profitului. Ambele blocaje ideologice sunt rezultatul unei concentrări asupra opoziției pre-keynesiene a două interpretări la fel de învechite ale capitalismului, cea marxistă și cea neoliberală. Social-democrații au acceptat piețele doar cu corecții minore și s-au aliniat, astfel, cu viziunea neoliberală asupra necesității de a proteja profitul prin creșteri salariale mici. Marxiiștii au văd capitalismul ca fiind condamnat pe baza unei interpretări similare a profitului ca fiind ceva ce munca trebuia să respecte în cazul în care capitalismul trebuia să supraviețuiască, așa cum argumentau neoliberalii. Refuzând să respecte profitul, a susținut marxismul, a dus la posibilitatea depășirii capitalismului.

5 Knill și Lehmkuhl 2002: 88, Bevir 2003: 468; Hilpert 1993: 12, Reichardt und Röber 2001: 373.

Când această speranță a dispărut, analiza economică de bază a părut să respecte interpretările oferite de marile afaceri.

În lipsa unui concept în care satisfacerea cererii de masă a constituit principala forță motrice a capitalismului, stânga social-democrată a ținut, în schimb, la ideea că surplusul disponibil constituie limita creșterii, deoarece antreprenorii investesc orice primesc. A încercat să se alinieze la teoria neoclasică care, în principiu, a considerat că disponibilitatea excedentului investibil constituia limita creșterii. Reformele Hartz au fost rezultatul logic⁶. Stânga comunistă și ex-comunistă au

3. Baza profiturilor este creșterea veniturilor în masă

Nu ar trebui să uităm niciodată că, în 1931, trei social-democrați curajoși, Woytinsky, Baade și Tarnow, au propus un amplu program de ocupare a forței de muncă pentru a depăși șomajul. Marxiștii ortodocși, sub conducerea marelui teoretician al imperialismului Rudolf Hilferding, l-au refuzat cu argumente bazate pe interpretarea lor a lui Marx⁷. Astăzi, social-democrații „rezonabili” îndeplinesc același serviciu pentru afaceri insistând asupra necesității respectării profitului în acordul salarial, în special prin limitarea cererilor de creștere a veniturilor pentru cei mai mulți. Neo-corporațiștii laudă adesea moderația sindicatelor germane în acordul salarial ca un aspect al superiorității strategiilor sindicale germane în raport cu alte sindicate europene (de ex. Nölke 2013: 1, 2017). Pentru neo-corporațiștii germani de frunte, salariile mai mari pentru muncă reprezintă concesii capitaliste într-un acord politic care nu mai este potrivit conform parametrilor capitalismului (Streech 2011, 2013: 50).

Cel puțin în interiorul stângii democratice, orice discuție despre macroeconomie este înăbușită de periculoasa obsesia a social-democraților față de competitivitatea internațională ca singura strategie concepută. (Beck și Scherrer 2005, Major 2014: 130). Prin urmare, am ales două domenii în care putem arăta necesitatea revizuirii totale a convingerilor moștenite ale discursurilor dominante de la stânga: baza economică a profitului și condițiile competitivității internaționale.

În ceea ce privește profiturile, fundamentul teoretic nu poate fi altundeva decât în teoria profitului a lui Kalecki (1942). Teoria

vorbit inițial despre inevitabilele crize ale capitalismului și au suprimat politic toate acele propuneri care doreau să alăture competiția pentru cei bogați și puternici cu o responsabilitate colectivă democratică și generală pentru echilibrul macroeconomic. Dacă revoluția socială nu era pe ordinea de zi, șomajul trebuia redus prin reducerea costului forței de muncă.

Ambele curente de stânga cer în prezent măsuri izolate în favoarea unor segmente ale populației, dar nu dispun de o foaie de parcurs pentru gestionarea sistemelor capitaliste existente în interesul celor mai mulți.

implică faptul că există mult surplus în societățile capitaliste existente istoric care nu este profit, ceea ce implică faptul că există un surplus care nu este necesar pentru crearea de locuri de muncă prin investiții.

Argumentul potrivit căruia profitul este necesar pentru crearea locurilor de muncă prin investiții a fost folosit mult timp de sectorul afacerilor pentru a „convinge” forța de muncă să accepte creșteri salariale mici sau deloc. Într-adevăr, acest argument a devenit baza unui nou basm al retoricii afaceriste, conform căruia creșterea salariilor – chiar dacă numai în concordanță cu creșterea productivității – va duce la șomaj, deoarece persoanele fără un loc de muncă au o productivitate mai mică decât productivitatea marginală a persoanelor angajate. Economiiștii pretind că au măsurat acest fenomen, dar nu au furnizat niciodată dovezi concrete (Sinn 2006: 56, Leibfritz 1998: 27). De fapt, salariile „prea mari”devin cerere și duc la creșterea cererii. Prin urmare, singura consecință a salariilor „prea mari”ar putea fi inflația.

Profitul depinde de cheltuielile nete de investiții și nu este un reziduu rămas de pe urma forței de muncă. Producătorii de bunuri de consum pot vinde totalul producției lor cu profit dacă există salarii care nu au fost plătite în lanțul de producție al producătorilor de bunuri de consum. În termeni foarte simplificați, sectorul guvernamental și comerțul exterior fiind în echilibru, bunurile de consum sunt cumpărate de muncitori din salarii și toate salariile sunt utilizate pentru bunurile de consum (Elsenhans 2011: 30-50). Salariile suplimentare pot fi

plătite atunci lucrătorilor care au fost angajați în producția de bunuri de investiții la un nivel de producție mai mare decât înlocuirea echipamentului uzat, constituind astfel o investiție netă. Întreprinderile din industria bunurilor de consum obțin profituri dacă există o cerere de bunuri de consum dincolo de salariile pe care le-au plătit direct sau, în producția de intrare, indirect către forța de muncă.

Consumul celor bogați este considerat ca fiind plătit din „salariile” lor. Spre deosebire de sicofanții actuali ai capitalismului, Rosa Luxemburg a creditat de timpuriu capitalismul pentru că a impus restricții asupra consumului antreprenorilor capitaliști⁸. Profitul crește din cauza creșterii cheltuielilor nete pentru investiții și scade în criză din cauza absenței cheltuielilor nete pentru investiții și nu invers. Pentru investițiile pe care antreprenorii le consideră a avea profit în viitor, sistemul bancar poate contribui mereu cu bani disponibili prin credit.

Profitul este o categorie specială de surplus. Munca nu poate distruge profitul prin cererile sale salariale. Creșterea cererii necesită creșterea capacităților de producție la niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă și orice antreprenor care continuă să-și mărească capacitățile de producție trebuie să investească și să creeze venituri suplimentare din muncă prin cheltuielile sale de investiții și, prin urmare, cerere suplimentară pentru bunuri de consum. O astfel de protecție a profitului

nu se aplică tuturor celorlalte forme de excedent, în special a excedentului politic, care se numește chirie. Lupta din capitalism nu este una a profitului contra salariilor, ci una a rentelor împotriva salariului și profitului. Distanța dintre profituri și rente nu înseamnă doar despicarea firului în patru. Chiria poate fi redistribuită fără a afecta creșterea. Profiturile nu pot fi redistribuite, deoarece capitaliștii pot continua întotdeauna cu noi investiții cu creșterea ulterioară a salariilor dacă percep oportunități promițătoare de vânzare. Prin creșterea cheltuielilor nete de investiții, aceștia pot impune economii forțate necapitaliștilor, muncitorilor, dar mai ales rentierilor (Keynes 1936: 328).

Creșterea veniturilor de masă dincolo de capacitatea de producție a industriilor bunurilor de consum poate duce la inflație nedorită. Acestea nu duc la reducerea profitului disponibil în mâinile antreprenorilor capitaliști. Creșterea veniturilor în masă este importantă pentru profit, deoarece crește cererea și declanșează cheltuieli nete de investiții, ceea ce la rândul său crește profitul. Cheltuielile investiționale suplimentare necesită o creștere (și nu numai o creștere) a cererii în condițiile impunerii concurenței celor bogați, crescând astfel veniturile în masă. Cu toate acestea, creșterea veniturilor în masă diminuează chiria. Acest lucru permite o oarecare convergență a interesului între muncă și afaceri împotriva rentierilor.

6 Implementate în 2003, reformele Hartz au înlocuit asigurarea pentru șomaj cu măsuri de asistență socială ca un instrument principal de protecție socială pentru șomeri. Asigurările de șomaj depindeau de nivelurile anterioare de venit și de contribuții. După 18 luni, șomerii pierd accesul la acest sprijin și, prin urmare, primesc sume foarte limitate de asistență calculate pe baza nevoilor reduse de subzistență și a contribuțiilor membrilor familiei. Eligibilitatea se bazează pe lichidarea majorității economiilor personale ale solicitantului, inclusiv a proprietății sub formă de locuințe și autoturisme. Pentru a fi eligibil, practic orice loc de muncă trebuie acceptat.

7 Wladimir Woytinsky, Fritz Tarnow și Fritz Baade erau economiști apropiați sindicatelor social-democrate. În 1931, Woytinsky a publicat un articol (traducerea în engleză a titlului articolului: „Active Labour Market Policy”) în revista teoretică sindicală Die Arbeit (Woytinsky 1931). În acest articol, el a solicitat cheltuieli cu deficitul de stat pentru finanțarea lucrărilor publice, împreună cu extinderea creditului sub direcția statului. Un plan de acțiune a fost propus la începutul lui 1932 de către acești trei autori și a fost acceptat de Confederația Sindicatelor Libere (ADGB). A fost respins de o parte din conducerea Partidului Social Democrat, în special de Hilferding, care l-a clasificat drept non-marxist și, prin urmare, invalid (Gates 1974: esp. 216pp).

8 „De unde trebuie să vină această solicitare continuă, care în diagrama lui Marx stă la baza reproducerii pe o scară în continuă creștere? Nu poate proveni de înșiși capitaliștii departamentelor I și II – atât de mult este sigur imediat – nu poate apărea din consumul lor personal. Dimpotrivă, este chiar esența acumulării din cauza căreia capitaliștii se abțin de la consumul unei părți din plusvaloarea lor care trebuie să crească mereu – cel puțin în ceea ce privește cifrele absolute – că o folosesc în schimb pentru a face bunuri pentru alții.” (Luxemburg 1951: 104)

4. Competitivitatea internațională nu depinde de salariile mici

Creșterea veniturilor în masă ca o condiție a creșterii capitaliste (Elsenhans 1983) nu amenință competitivitatea internațională. Competitivitatea internațională nu depinde de salariile reale, ci de cursul de schimb⁹. Când forța de muncă devine costisitoare într-o monedă națională, aceasta poate duce la lipsa temporară de competitivitate, care este corectată de devalorizarea indusă deficitele balanței comerciale. Atunci când o economie încă are costuri ridicate în moneda sa națională și astfel rezultă balanța deficitelor comerciale, moneda sa pierde din valoare pe piețele de schimb valutar. O economie care se confruntă cu o rată de schimb valutară în creștere se confruntă, de asemenea, cu o scădere a competitivității. Devalorizarea declanșează mișcări transfrontaliere de capital, așa cum s-a putut observa înainte de introducerea monedei euro în Uniunea Europeană. Atunci când deficitele comerciale devin importante și persistente, proprietarii de resurse financiare vor risca să își transfere activele în valute pe care se așteaptă să crească în valoare după devalorizarea propriei monede. Cu cât restricțiile pe piețele financiare naționale mici sunt mai strânse, cu atât mai multă putere au astfel de mișcări speculative de capital. Pe de altă parte, resursele financiare sunt atrase mai ușor de investițiile imobiliare în instalații și echipamente pentru produse noi în economia reală de către piețele mari. Economii de vârf nu au mijloace de a impune cursuri de schimb ridicate asupra țărilor emergente și mai puțin industrializate din Sudul global. Nu le pot împiedica să-și devalorizeze propriile monede, chiar și sub paritatea puterii de cumpărare, atâta timp cât există șomaj în aceste economii mai slabe.

Îndatorarea țărilor membre din sudul Uniunii Europene a fost declanșată de deficitele balanței comerciale cauzate de faptul că Germania a evaluat aceste țări pe baza creșterilor salariale sub creșterea productivității și a ratelor inflației convenite în mod obișnuit. Fiind membre ale Eurozonei, aceste țări nu au putut să devalorizeze. Neoliberalii nu neagă faptul că competitivitatea este mediată prin cursul de schimb; altfel nu ar fi putut sugera ca Grecia să părăsească zona euro. Prin urmare, este clar: creșterea salariilor în cadrul Uniunii Europene nu scade

în sine competitivitatea față de restul lumii. În cazul creșterilor salariale prea mari în raport cu creșterile de productivitate, Uniunea Europeană ar avea un deficit de balanță comercială împreună cu restul lumii, ceea ce ar duce la ajustări ale cursului de schimb. Acordul salarial are o influență redusă asupra competitivității internaționale, dar are un impact asupra distribuției între capital și muncă din cadrul unei economii naționale. Ratele de schimb ridicate și creșterile salariale reduse oferă capitalului un surplus suplimentar care este însușit în sub imperfecțiunile pieței drept chirie și nu este investit deoarece nu există cerere suplimentară. Rata ridicată a finanțării investițiilor din amortizare din Germania este unul dintre rezultate.

Competitivitatea noilor țări industrializate din Asia de Est nu are prea mult de-a face cu ratele salariale, dar mult cu capacitatea lor de a produce la nivel local toate acele bunuri salariale de care au nevoie un număr tot mai mare de lucrători atunci când exporturile și ocuparea forței de muncă cresc. Această capacitate de a produce la nivel local bunuri salariale este legată de autosuficiența locală în producția de alimente. De aceea, regiunile foarte sărace din Africa subsahariană nu reprezintă o amenințare pentru piața europeană a muncii, spre deosebire de Asia de Est. În timp ce Africa depinde de produse alimentare importate, Asia era deja autosuficientă când au început exporturile. Revoluția verde a dus la creșterea veniturilor în masă în zona rurală. Aceste îmbunătățiri în ceea ce privește situația claselor de jos au declanșat o industrializare suplimentară, inițial orientată spre piața locală, dincolo de industriile de export. Nu se poate lupta prin restrângerea salariilor împotriva creșterii producției locale de bunuri salariale, în special în producția locală de alimente.

Ambele exemple arată că punctele focale ale unei strategii de stânga care favorizează masele se bazează pe o înțelegere superioară a capitalismului împotriva neoliberalilor. Acest lucru poate permite hegemonie ideologică în lupta cu conservatorii asupra centrului politic.

5. Politicile pentru reforma socială necesită mari majorități, inclusiv cu liberalii

Lupta împotriva neoliberalismului nu înseamnă neapărat lupta împotriva liberalismului politic. Reforma socială depinde în cele din urmă de alianțele cu centrul politic, întrucât nu se pot impune reorientări majore ale politicii economice și sociale cu doar 51% din electorat. Acest punct a fost destul de clar pentru regretatul Enrico Berlinguer, tatăl eurocomunismului.¹⁰ În lupta dintre stânga și forțele non-stânga, opțiunea internaționalistă a centrului politic este cea care nu privează stânga de identitatea sa.

Chiar și Macron este un potențial aliat politic în ciuda politicilor sale interne din Franța. El înțelege că expansiunea bazată pe piața internă din Germania este esențială pentru restabilirea creșterii europene. Aplicarea abordării lui Macron asupra politicilor europene controlează cu prudență eforturile neoliberalismului dur în Germania. Deși posibilitățile unei stângi anti-Macron pot părea favorabile dacă Franța părăsește zona euro, experiența Mitterand din 1984 a demonstrat că, în ciuda problemelor severe ale Germaniei în a face față la puternica

marcă germană (Marsh 1996: 399), Germania a fost întotdeauna capabilă să mențină un curs de schimb care a fost subevaluat în raport cu productivitatea sa. Acest lucru a dus la eșecul de a desfășura o politică economică expansionistă de tip keynesian numai în interiorul Franței (Cole 1999, Dyson 1999: 183).

Dacă poziția Franței cu privire la creșterile salariale în cadrul Uniunii Europene ajută sindicatele germane să își justifice creșterile salariale, nu numai în conformitate cu creșterea productivității, ci și în conformitate cu creșterea inflației, aceasta va constitui un atu într-o strategie în care forța de muncă germană va scuti forța de muncă din alte țări europene de greutatea înăbușitoare a politicilor germane de austeritate. Acest lucru ar putea oferi mișcării muncitorești germane un argument important, prezentându-se ca o forță cu capacitatea de-a salva Uniunea Europeană de distrugătorii săi neoliberali, care subminează procesul de integrare europeană, în ciuda ipocriziei lor că ar fi susținătorii acestui proces.

⁹ Krugman 1994: 32, 38, Flassbeck 1988: 258, Busch 1978: 44 Givens 1995: 19.

¹⁰ Judt 2005: 521 pp. O descriere adevătată asupra "compromesso storico" (compromisul istoric) cu partidele democratice de centru din jurul celui de-al 11-lea congres al partidului din 1966 este prezentată în Alf 1977: 291-293, Webb 1984.

6. Utilizarea capitalismului, și nu deplângerea sa

Aceste două argumente, adică faptul că profitul nu este un rest rezidual, ci mai degrabă rezultatul cheltuielilor nete de investiții și nu doar a creșterii productivității și că competitivitatea internațională depinde de cursul de schimb și nu de tranzacția salarială, nu se regăsesc în discursurile tipice ale stângii moderate și mai angajate.

Cererile pentru salarii mai mari și la criticile aduse Uniunii Europene sunt de regulă însoțite de condamnări oarecum moraliste ale capitalismului și neoliberalismului. Contradicțiile capitalismului, așa cum există astăzi, nu sunt abordate cu adevărat de critica încăpățanată și neglijentă a stângii asupra capitalismului. Cu toate acestea, ele pot fi abordate arătând cum capitalismul poate fi încorporat într-o structură generală în care statul legitimat democratic poate să modifice condițiile pentru valorizarea capitalului, stabilind semnale de piață.

Nu există nicio șansă de-a obține o majoritate în favoarea înlocuirii pieței cu asociații la scară mică și, cu siguranță, nu printr-o planificare detaliată a producției și a prețurilor. Nu există nicio alternativă la gestionarea unei economii descentralizate în care piețele joacă un rol important. Stânga trebuie să „susțină” capitalismul pentru a lucra în interiorul acestuia. Nu există date despre acceptarea planificării centrale în stânga contemporană. Faptul că anchetele de opinie realizate de DIW și de Eurobarometru nu conțin întrebări corespunzătoare demonstrează că anchetatorii înșiși ar putea să nu vadă nicio parte semnificativă a populației în favoarea acestei planificări. Acest lucru nu exclude faptul că un rol mai mare al statului în economie ar putea fi de dorit, mai ales dacă cererea în masă devine prea slabă și dacă capitaliștii auto-declarați tind să devină rentieri¹¹.

Marx însuși nu a fost conștient de avantajele capitalismului, așa cum arată Manifestul comunist și laudele aduse burgheziei. Marx cu siguranță nu ar fi făcut aprecieri similare pentru birocrațiile în stil sovietic din perioada post-stalinistă.

Cel mai important avantaj al capitalismului este maleabilitatea sa. Chiar și cei mai aprigi critici ai săi nu neagă faptul că condițiile politice care au permis creșterea veniturilor în masă după 1945 au contribuit la ritmurile ridicate de creștere în primele trei decenii după cel de-al doilea război mondial.

Mai mult, cheltuielile pentru conservarea mediului au aceleași consecințe pentru profit ca și creșterea veniturilor în masă. Cheltuielile cu consumul contribuie la investițiile pozitive ale sectorului capitalist, la fel cum fac creșterea veniturilor în masă. Soluția problemei de mediu este cea mai recentă frontieră pentru capitalismul profitabil, deoarece contribuie la creșterea creșterii. Încetinierea creșterii productivității prin stabilirea unor cerințe mai ridicate în ceea ce privește sustenabilitatea producției în raport cu mediul înconjurător, precum și măsuri compensatorii împotriva poluării, limitează necesitatea creșterii consumului privat pentru a atinge niveluri suficiente de cerere efectivă pentru niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă.

Posibilitatea reformei a fost neglijată de toate curentele de gândire de stânga: cei mai angajați au subestimat rezistența capitalistă. Cei mai moderați de modele financiare fanteziste, fără nicio bază în realitate sau putere explicativă, inclusiv ideea că capitalismul este un joc cu sumă nulă.

Astfel de reforme sunt probabil ineficiente în Europa în cadrul economiilor naționale, fără a distruge interconectarea lor internațională. La nivel național, sindicatele europene vor avea dificultăți în lupta împotriva argumentului potrivit căruia lucrătorii portughezi sunt mai ieftini, iar lucrătorii germani sunt mult mai eficienți.

După cum s-a subliniat anterior, rolul piețelor mari este un atu central pentru mișcările muncitorești în lupta lor cu marile afaceri. Dacă relațiile globale de putere sunt în favoarea creșterii nivelurilor de ocupare, integrarea capitalistă la nivelul regional al Uniunii Europene contribuie cu siguranță la creșterea productivității și a veniturilor. Piața extinsă a Uniunii Europene permite aplicarea mecanismelor de menținere în cursa pentru inovația tehnică, care va deveni predominantă în sistemul internațional multipolar care înlocuiește sistemul bipolar din era Războiului Rece.

Alternativa ar fi imaginarea fiecărei țări europene ca un fel de Portugalia a secolului al XIX-lea în raport cu centrul Europei, între sudul Angliei și Alpi. Situația Portugaliei era departe de-a fi de invidiat.

Drepturile salariaților pot fi apărate doar prin aprofundarea integrării europene. Pentru aceasta, toate forțele europene de stânga trebuie să găsească o platformă comună pentru creșterea ponderii muncii în veniturile naționale, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și pentru o mai mare grijă pentru

mediu. Aceste obiective politice ar trebui să permită stângii să devină hegemonică în discursul european. Discursurile naționaliste care se dezvoltă din dezamăgirea față de eșecurile Uniunii Europene nu pot decât să slăbească forțele muncitorești la nivelul Uniunii fără a oferi influență compensatoare la nivel național. Alegerea aprofundării integrării europene prin concentrarea cel puțin inițială asupra schimbărilor climatice ar permite convingerea partidelor verzi de necesitatea cheltuielilor cu deficit masiv.

Acest lucru ar putea avea un efect amplu asupra ocupării forței de muncă, în special în regiunile sudice europene, care au regiuni extinse de coastă maritimă și niveluri de radiație solară mult mai intensă. În cazul unei situații generale îmbunătățite a ocupării forței de muncă în Uniunea Europeană, forțele muncitorești din regiunile mai avansate din punct de vedere tehnologic ar putea fi convinse să promoveze o politică de creștere a salariilor fără a fi nevoite să se teamă de pierderea locurilor de muncă din regiunile sudice. Există posibilități realiste pentru lansarea unor mari alianțe politice la stânga și la centru-stânga.

11 Nu există întrebări referitoare la acceptarea „economiei sociale de piață” în panoul social-socio-economic (SOEP), datele pentru anii 1984-2016, versiunea 33, SOEP, 2017, și ultimele date disponibile ale Comisiei Europene: Eurobarometru 89.3, iunie-iulie 2018, ZA No. 7483.

Bibliografie

Alf, Sophie G. 1977. *Leitfaden It alien. Vom antifaschistischen Kampf zum Historischen Kompromiß*. Berlin: Rotbuch

Balassa, Bela. 1962. *The Theory of Economic Integration*. London; Allen & Unwin.

Beck, Stefan, and Christoph Scherrer. 2005. „Der rot-grüne Einstieg in den Abschied vom ‚Modell Deutschland‘“ *Probleme des Klassenkampfes* 35 (138): 111–30.

Bevir, Mark. 2003. “Narrating the British State: An Interpretative Critique of New Labour’s Institutionalism.” *Review of International Political Economy* 10 (3).

Busch, Klaus. 1978. *Die Krise der Europäischen Gemeinschaft*. Cologne: Europäische Verlagsanstalt.

Cecchini, Paolo et al. 1988. *The European Challenge, 1992. The Benefit of a Single Market*. Aldershot: Wildwood House.

Cole, Alistair. 1999. “French Socialists in Office: Lessons from Mitterand and Jospin.” *Modern and Contemporary France* 7 (1): 71–87.

Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung: Socio-Economic Panel (SOEP), data for years 1984–2016, version 33, SOEP, 2017.

Dyson, Kenneth. 1999. “EMU, Political Discourse and the Fifth French Republic: Historical Institutionalism, Path Dependency and ‘Craftsmen’ of Discourse.” *Modern and Contemporary France* 7 (2): 179–96.

Elsenhans, Hartmut. 1983. “Rising Mass Incomes as a Condition of Capitalist Growth: Implications for the World Economy.” *International Organization* 37 (1): 1–38.

Elsenhans, Hartmut. 2011. *The Rise and Demise of the Capitalist World System*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.

European Commission: Eurobarometer 89.3, June-July 2018, ZA No. 7483

Flassbeck, Heiner. 1988. „Die Standortqualität der Bundesrepublik Deutschland.“ *Konjunkturpolitik* 34 (5/6): 255–67.

Gates, Robert A. 1974. „Von der Sozialpolitik zur Wirtschaftspolitik? Das Dilemma der deutschen Sozialdemokratie in der Krise 1929-1933.“ *In Industrielles System und politische Entwicklung in der Weimarer Republik. Verhandlungen des Internationalen Symposiums in Bochum vom 12.-17. Juni 1973*, edited by Hans Mommsen, Dieter Petzina, and Bernd Weisbrod, 206–25. Düsseldorf: Droste.

Givens, W. L. 1995. “Economic Cocaine. America’s Exchange Rate Addiction.” *Foreign Affairs* 74 (4): 17–22

Grebing, Helga. 1989. „Gesellschaftlicher Wertewandel und die Suche nach einer neuen Parteiidentität in den Sozialdemokratien Europas seit den 70er Jahren.“ *Archiv für Sozialgeschichte* 29: 273–96.

Hilferding, Rudolf. 1968. *Das Finanzkapital. Eine Studie über die jüngste Entwicklung des Kapitalismus [1909]*. Frankfurt on the Main: Europäische Verlagsanstalt.

Hilpert, Ulrich. 1993. *Optionen innovatorischer Entwicklungen und Bedingungen industriegeschichtlicher Strukturen: Zu Problemen politisch induzierter Partizipation von Regionen der neuen Bundesländer an internationalen Innovationssystemen*. Jena: F.-Schiller-Universität/Zentrum für Europäische und internationale Studien.

Kalecki, Michal. 1942. “A Theory of Profits.” *Economic Journal* 52 (205-206): 258–67.

Keynes, John Maynard. 1936. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. London: Macmillan.

Knill, Christoph, and Dirk Lehmkuhl. 2002. “Governance and Globalization: Conceptualizing the Role of Public and Private Actors.” In *Common Goods*, edited by Adrienne Héritier, 85–104. Lanham et al. Rowman & Littlefield.

Krugman, Paul R. 1983. “New Theories of Trade among Industrial Countries.” *American Economic Review* 73 (2): 343–47.

Lehmbruch, Gerhard. 1990. „Die improvisierte Vereinigung: Die Dritte deutsche Republik.“ *Leviathan* 18 (4): 462–86.

Leibfritz, Willi. 1998. „Mit expansiver Lohnpolitik die Beschäftigung erhöhen? Anmerkungen zu der, Münch-hausen- Theorie.“ *IFO-Schnelldienst* 51 (36): 24–32.

Luxemburg, Rosa. 1951. *The Accumulation of Capital*. London: Routledge & Kegan Paul.

Major, Aaron. 2014. *Architects of Austerity. International Finance and the Politics of Growth*. Stanford, Cal. Stanford University Press.

Marsh, David. 1996. “Reinventing German Capitalism.” *German Politics* 5 (3): 395–403.

Milward, Alan S. 1992. *The European Rescue of the Nation-State*. London, New York: Routledge.

Nölke, Andreas. 2013. „Dampf ablassen! Plädoyer für einen selektiven Rückbau der europäischen Wirtschaftsintegration.“ *Internationale Politik und Gesellschaft*. (12th December)

Nölke, Andreas. 2017. *Linkspopular. Vorwärts handeln statt rückwärts denken*. Frankfurt on the Main: Westend.

Onaran, Özlem. 2016. “Wage- versus Profit-led Growth in the Context of Globalization and Public Spending: The Political Aspects of Wage-led Recovery.” *Review of Keynesian Economics* 4 (4): 458–74.

Reichard, Christoph, and Manfred Röber. 2001. „Konzept und Kritik des New Public Management.“ In *Empirische Policy- und Verwaltungsforschung: Lokale, nationale und internationale Perspektiven: Festschrift für Hellmut Wollmann*, edited by Eckhard Schröter, 371–92. Opladen: Leske und Budrich.

Rostas, László. 1948. *Comparative Productivity in British and American Manufacturing*. Cambridge: Cambridge University Press.

Schlesinger, Georg. 1925. „Die amerikanischen Werkzeugmaschinenausstellungen in New Haven und Boston.“ *Werkstattgeschichte* 19 (1): 1–48.

Scitovsky, Tibor. 1958. *Economic Theory and Western European Integration*. London: Allen & Unwin.

Sinn, Hans-Werner. 2006. „Internationaler Vergleich der Arbeitskosten: Warum Deutschland keine starken Lohnerhöhungen.“ *ifo Schnelldienst* 60 (4): 54–59.

Streeck, Wolfgang. 2013. *Gekaufte Zeit. Die vertagte Krise des demokratischen Kapitalismus*. Berlin: Suhrkamp.

Struwe, Jochen. EG-92 – *Europa der Unternehmer? Die sozialpolitischen Perspektiven des Binnenmarkts*. Frankfurt on Main: Fischer Taschenbuch.

Webb, A. J. K. 1984. “The Evolution of the Attitude of the Italian Communist Party Towards the European Economic Community.” *Bayerische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Klasse. Sitzungsberichte* 34 (1): 45–57.

Woytinsky, Wladimir: „Aktive Weltwirtschaftspolitik.“ *Die Arbeit* (6): 413–438.

transform! europe

www.transform-network.net